

Slepi in slabovidni otroci v vrtcu

Manca Černi, mag. prof. ink. ped., vzgojiteljica v razvojnem oddelku Vrtca Litija

V članku bi vam rada predstavila življenje slepih in slabovidnih otrok. Predstavila vam bom, kako navezati stike v komunikaciji in jim kar se da pomagati že v samem začetku. Za slepe in slabovidne otroke je socialno učenje zelo pomembno. Starši in vzgojitelji v vrtcih z usmerjenimi aktivnostmi omogočajo otrokom lažje premagovanje ovir pri vključevanju v okolje. Slepi že od rojstva naprej nimajo vizualnih predstav o svetu. Pri prepoznavanju sveta jim je v veliko pomoč, da ga lahko otipajo in da jim pri tem pomagajo ostali s pripovedovanjem o njem. Oslepelci imajo ohranjene vizualne slike, ki jih negujejo in dopolnjujejo z drugimi informacijami.

Uvod

Ljudje smo si med seboj različni, drugače gledamo na svet, vendar lahko vsaj gledamo in ga vidimo v vsej svoji lepoti. Živijo pa tudi ljudje, ki teh lepot ne morejo videti, jih pa lahko tipajo, čutijo, vonjajo in okušajo. Takšni ljudje so slepi, vendar večkrat smo slepi prav mi, ki ne vidimo naše narave in Zemlje. Pogosto določenih stvari ne želimo videti, čeprav so tik pred našimi očmi. Ne zavedamo pa se, da ljudje, ki so dejansko slepi, to želijo videti, a iz različnih razlogov ne morejo. Leto 2003 je bilo razglašeno za Evropsko leto invalidov in o tej temi ima vsak svoje mnenje. Nekateri ljudje komaj ločijo oviranost zaradi motnje v duševnem razvoju od tiste, ki je posledica zmanjšanih telesnih zmožnosti, in v prvem primeru priporočajo zavod, v drugem pa integracijo. Nekateri si brez težav predstavljajo, da bi se poročili z moškim, ki je slep, ne pa tudi, da bi se poročili z žensko na vozičku. Prav vsi hvalimo pogum družin, ki se borijo (druge izbire nimajo), v vsakdanjem življenju pa poskrbimo, da so na varni razdalji. Drugačne ljudi si predstavljamo in si predstave predstavljamo na podlagi novic v časopisih, televizijskih reportažah in pogovornih oddajah. Tako si vsak ustvari stališče o tem, kaj bi bilo zanj v življenju še sprejemljivo in česa nikakor ne bi mogel prenesti. Vendar pa vse te predstave pomagajo ustvarjati določeno razdaljo med nami.

Kaj sploh je slepota ali slabovidnost?

V vrtcu se bomo velikokrat srečali s slabovidnim otrokom in takrat nas lahko zgrabi panika, saj se nam začne pojavljati kup vprašanj, kako predstaviti otroka skupini, kakšen način dela uporabiti ter predvsem kako poskrbeti, da se bo otrok v skupini počutil varnega in sprejetega, hkrati pa se osredotočiti tudi na delo s tiflopedagogom.

O slepoti govorimo, kadar je otrok brez ostankov vida ali z minimalnim ostankom vida (4,9 % ali manj na boljšem očesu). Otrok je slep tudi takrat, kadar ima na boljšem očesu zoženo vidno okolje okrog fiksacijske točke.

O slabovidnosti pa govorimo takrat, kadar imajo otroci na boljšem očesu od 5–30 % preostalega vida, pri čemer razpon od 5–9,9 % označujemo kot težjo slabovidnost.

Tako opredeljujejo slepoto in slabovidnost medicinske definicije. Vzgojitelji se morajo seznaniti s stanjem vida otroka, saj le-ta služi za pripravo individualiziranega programa (Murn 2002).

Pogosto smo vzgojitelji tisti, ki »plujemo« v temi. Ne vemo, kam bi se obrnili, oz. smo učenci staršev slepih ali slabovidnih otrok. Tudi izvidi zdravnika ne povedo dosti o tem, koliko in kako posamezni otrok v resnici vidi ter kako uporablja svoj vid in na kakšen način mu prilagodimo dejavnosti. Predvsem zaradi tega obstaja poleg medicinske tudi pedagoška opredelitev, ki predvideva raven uporabnosti ostankov vida in pedagoško pomoč (prav tam).

Motnjo vida tako delimo na:

- slabovidnost,
- težjo slabovidnost,
- slepoto z ostankom vida,
- slepoto z minimalnim ostankom vida in
- popolno slepoto ali slepoto z zaznavo svetlobe.

V nadaljevanju si bomo podrobneje pogledali posamezne motnje vida.

Slabovidnost

Otrok ima 10–30 % preostalega vida. Ob zagotavljanju ustreznih pogojev otrok sprejema informacije po vidni poti. Uporablja korekcijska sredstva (očala, leče, optične pripomočke). Zagotoviti mu je potrebno ustrezen prostor z ustrežno osvetlitvijo delovne površine.

Težja slabovidnost

Otrok ima 5–9,9 % preostalega vida. Pretežni del učenja poteka po vidni poti, in sicer po slabovidni metodi. Ta zahteva prilagojene metode dela, uporabo optičnih pripomočkov, besedil v povečanem tisku in prilagojenih didaktičnih sredstev.

Slepota z ostankom vida

Od 2–4,9 % preostalega vida. Otrok z vidom lahko prepozna manjše predmete na 1–2 m (šteje prste). Pri dejavnosti uporablja ostali vid, ki ga je potrebno z ustreznimi vajami še dodatno razvijati. Potrebuje prilagojene metode dela, optične pripomočke, besedila v povečanem tisku in didaktična sredstva. Učenje takšnega otroka poteka po kombinirani metodi delno slepega in delno slabovidnega.

Slepota z minimalnim ostankom vida

Otrok ima do 1,9 % preostalega vida. Vidi sence, obrise večjih predmetov in močno povečane črke. Dela se po kombinirani metodi delno za slepe in delno za slabovidne. Vid mu služi za orientacijo, samostojno gibanje in praktične zaposlitve. Piše in bere v brajevi pisavi. Potrebuje posebne metode dela in prilagojene pripomočke.

Popolna slepota in slepota z zaznavo svetlobe

Otrok dela po metodi za slepe, uči se po tipnih in slušnih zaznavnih potrebah. Uporablja brajev sistem

branja in pisanja, učne pripomočke in pomagala za slepe, prilagojene pripomočke za igro, šport in vsakdanje življenje za orientacijo in gibanje.

Kako v vrtcu ravnati z otrokom, ki je slep ali slaboviden?

Slepi in slabovidni učenci se s sprejetjem zakona o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami vključujejo v vse oblike izobraževanja in usposabljanja. Vsak otrok in mladostnik ima pravico do enakih možnosti, zato tudi otroke z motnjami vida danes ni več potrebno izločati iz domačega okolja. Učitelji slepih in slabovidnih se morajo usposobiti v tehniki poučevanja, ki temeljijo na slušni zaznavi. Govorno-slušna komunikacija med vzgojiteljem in otrokom je najpogostejši način posredovanja in sprejemanja informacij pri poučevanju otrok z motnjami vida. Potrebno je, da učenje kombiniramo z drugimi tehnikami in metodami, saj prevladujoča uporaba ene same metode lahko povzroča dolgočasje in monotonost. Pomembno je, da aktiviramo vsa otrokova preostala čutila. Temu cilju pa je potrebno prilagoditi tudi učne pripomočke in učila.

Vzgojitelji in vzgojiteljice smo si med seboj različni, prav tako je različen način našega pedagoškega dela in komunikacije z otroki. Nekateri vzgojitelji se bodo lahko poučevanja prestrašili, za druge pa bo to predstavljal pedagoški izziv. Pomembno je, da je otrok vključen v skupino ter da vzgojitelj vzpostavi enakopraven položaj. Utegne se zgoditi, da bodo drugi otroci začutili posebno skrb, ki jo vzgojitelj nudi slepemu in slabovidnemu, kot pomanjkanje pozornosti z njimi. V pogovoru z drugimi otroki je potrebno pojasniti, zakaj potrebuje posameznik nekaj več pozornosti. Otroku in vzgojitelju bodo v pomoč nasveti mobilnega specialnega učitelja tiflopedagoga, ki bo deloval v okviru mobilne specialno pedagoške službe. Tiflopedagog je tako v pomoč vzgojitelju, predvsem pa otroku samemu (Murn 2002).

Pri pripravi vsakodnevnih dejavnosti so zelo pomembne usmerjene aktivnosti, predvsem za razvijanje posameznih čutil in čutnih zaznav. Tako že v zgodnjem otroštvu tako doma kot v vrtcu otroka neprisiljeno uvajamo v orientacijo. Pri orientaciji imata poleg sluha pomembno vlogo tudi čutilo za tip in voh. Zato je potrebno paziti, da v prostorih, kjer se giblje slep otrok, ni nevarnih predmetov ali ovir. Vaje iz orientacije naj se spontano vpletajo v vsakdanja opravila in igro. Prav tako je zelo pomembno, da je postavitve kotičkov konstantna, saj bo samo tako lahko slep ali slaboviden otrok osvojil orientacijo v prostoru (Brvar 2009).

Otroka učimo samostojnosti, zato je potrebno, da vzgojiteljica in starši ne delajo vse namesto njega. Dovolj je, da smo pri nalogah vztrajni in dosledni. V tem primeru so majhni koraki nenadomestljivi členi končne verige samostojnosti, pa tudi osebne in socialne rasti. Vsakdanja opravila so za slepega otroka težka. Sestavljena so iz mnogih zapletenih kretanj, ki jih slepi ne more posnemati tako kakor otroci z vidom. Vsako kretanje in opravilo mu bomo morali večkrat pokazati, pa tudi popraviti (prav tam).

Zelo pomembno je socialno učenje otroka. Socialno učenje je proces, ki se začne že zelo zgodaj. Najprej v družini, postopoma pa tudi širše (vrtec, šola). Prav s pomočjo iger in pravil otrok spozna nekatere elemente socialnega okolja in odnosov v njem: komunikacijo, vrednote, medsebojne odnose. V igri z vrstniki, ki vidijo, je lahko razvoj slepega ali slabovidnega otroka bolj pristen in uspešen, saj je igra učinkovito sredstvo razvoja, ki omogoča številne interakcije z vrstniki. Te pa so temelj uspešnega socialnega zorenja vsakega otroka. Marsikdaj pa lahko čisto običajna igra, ki ji slep ali slaboviden otrok ni kos, nanj vpliva tudi zaviralno, ga prestraši in čustveno prizadene. Otrokova samopodoba je vse slabša, kar lahko postane velika ovira za nadaljnji osebni razvoj in vključevanje v socialne skupine in širše okolje. Zato morajo starši in vzgojitelji pri vključevanju slepih in

slabovidnih otrok v socialne skupine in v konkretne oblike vključevanja pristopiti postopno, sistematično in s pozitivno naravnostjo do individualnih potreb posameznika (Brvar 2009).

Vpliv okolice na slepega ali slabovidnega otroka

Velikokrat se sploh ne zavedamo, kakšno težo nosijo besede, mnenja, komentarji, opazke in pogledi okolice. Premalokrat pogledamo nazaj in razmišljamo, kakšen vpliv ima okolica na nas, kaj šele na otroka, ki je drugačen, v tem primeru slep ali slaboviden. Vse se začne že v krogu družine, kar tako mimogrede, takrat se tega niti ne zavedamo, saj se večinoma pojavi v obliki pomoči in priporočil. Starši začnejo nositi velik občutek krivde, ta pa lahko izhaja iz zlonamer-nih pripomb. V družini je zelo pomembno imeti veliko potrpežljivosti, razumevanja in sočutja, da grenke pripombe manj bolijo, da je tišina znosnejša in da so prošnje staršev uresničene.

Starši in vsi vzgojitelji se premalo zavedamo, kako močno podporo in razumevanje potrebujejo starši, katerim se je rodil »drugačen« otrok. Veliko vlogo pri tem nosijo tudi sorojenci. Oni lahko sorodnikom zaupajo, se z njim pogovarjajo kot odrasli, širše sorodstvo pa lahko omogoča načrtovanje prihodnosti npr. poletne počitnice.

Zaključek

Marsikateri človek vidi invalidne ljudi (slepe in slabovidne otroke) kot vir pomilovanja in usmiljenja. Vendar slepi in slabovidni otroci ne potrebujejo usmiljenja; potrebujejo priložnost, da na zdrav način nadomestijo omejitve, ki jim jih nalagajo posebne potrebe. Takšen način slepim in slabovidnim otrokom daje občutek manjvrednosti, neboljenosti. Usmiljenost pa velikokrat nastane kot občutek krivde. Starši, ki imajo »drugačne« otroke, potrebujejo veliko strpnosti, močne volje, predvsem pa prizadevnosti, da bo njihov otrok kar se da »normalno« vključen v vrtčevsko skupino, družino in širše okolje. Menim, da bi morale biti osebe s posebnimi potrebami ter njihove družine deležne odprtega sprejema v okolici, s posebno obravnavo pa bi jim morali omogočiti lepšo in svetlejšo prihodnost.

Literatura

- Brvar, R. (2009): *Preprosti didaktične igrice za slepe in slabovidne*. Roman Brvar. Pridobljeno 8. 10. 2022, iz <http://vkljucitev.wordpress.com/preproste-didakticne-igrice-za-slepe-in-slabovidne/>.
- Murn, T. (2002): *Kaj piše na tabli? Ne vidim prebrati: priročnik za načrtovanje in izvajanje pouka s slepimi ali slabovidnimi učenci*. Škofja Loka: Center slepih in slabovidnih.
- Opara, B. (2005): *Otroci s posebnimi potrebami v vrtcih in šolah: vloga in naloga šol pri vzgoji in izobraževanju otrok s posebnimi potrebami*. Ljubljana: CenterKontura.
- Restoux, P. (2010): *Življenje z drugačnim otrokom*. Radovljica: Didakta.